

Droysen, Preussen og Hellenismen

af Otto Rühl

*Die Zeit der Kleinstaaten war vorüber; in allen Beziehungen zeigte sich, dass diese Brocken und Bröckchen des staatlichen Kleinlebens der neugewordenen Machtbildung gegenüber unhaltbar geworden seien, dass die vollkommen verwandelten politischen und gesellschaftliche Zustände eine gründliche Umgestaltung auch in der Verfassung der Staaten forderten.*¹

Hvis man i en længere periode har beskæftiget sig med Preussens historie² og så i forbindelse med undervisning i antikkens historie tager fat på Alexander den Store, vil man nok læse ovennævnte citat fra Droysens *Geschichte Alexander des Grossens*, som Aksel Damsgaard-Madsen bringer i sit kildehefte om Alexander den Store, med speciel interesse. "Småstaternes tid var forbi" – når Droysen skriver dette i 1833 er han selvfølgelig præget af sin samtid – boende i Berlin i kongeriget Preussen.

På én måde kunne man sige, at småstaternes tid allerede tyve år før Droysens bog var forbi. Med nyordningen i Det tyske Rige i 1803, hvor de gejstlige lande blev ophævet og lagt ind under de verdslige fyrster ('mediatiseringen'), og med ophævelsen af mange tyske byers selvstændighed var der ved fredskonferencen i Wien 'kun' 35 tyske stater tilbage samt de 4 byer, der havde beholdt deres selvstændighed. Men der er næppe tvivl: For Droysen var også 39 for mange.

Johann Gustav Droysen var født i Pommern i 1808 - to år efter 'Det tysk-romerske Riges' opløsning – blev student i Stettin i 1826 og begyndte straks herefter på studierne på universitetet i Berlin. Hans hovedområde var klassisk filologi, og han afsluttede studierne i 1831 med en afhandling om Egypten under Ptolemaios VI. Philometer med August Böckh (1785-1867) – grundlæggeren af den moderne, historisk orienterede klassiske filologi – som vejleder.

Droysen gik også til forelæsninger hos G.W.F. Hegel, og Damsgaard-Madsen skriver i ovennævnte kildehefte: "I sit syn på historiens gang var den unge Droysen stærkt påvirket af sin samtids herskende filosofiske system, der var udformet af tyskeren G.W.F. Hegel."³ Og der er ingen tvivl om, at Droysen har fulgt næsten alle

1. Droysen, *Geschichte Alexanders* p. 422.

2. Se min oversigtsartikel i *Historisk Tidsskrift* 77 (1977) 143-63.

3. Damsgaard-Madsen, *Alexander den Store* p. 107.

Hegels forelæsninger i sin studietid – og taget så gode noter, at de 70 år senere kunne bruges af Kuno Fischer som kilde til hans værk *Hegels Leben, Werke und Lehre*.⁴

Men Droysen tager på mange måder afstand fra Hegel. Kort efter Hegels død kritiserer han Hegel for at være alt for knyttet til Restaurationstiden samt for manglende fokus på empirisk fakta.⁵ Og også på andre punkter adskilte Droysens historieopfattelse sig markant fra Hegels: Hegel taler om 'Verdensfornuften' – Droysen fornægter aldrig, at han er dybt præget af en personlig kristen tro og ser Gud som aktøren i historien – selv om han somme tider synes, at Gud skulle skynde sig lidt mere hen mod endemålet. Og endemålet er ikke – som for Hegel – den absolutistiske preussiske stat – nej endemålet er, at Preussen besinder sig på sit 'tyske kald'.

Den tyske historiker, Heinrich von Treitschke, skildrer i 1886 i 3. bind af sin *Deutsche Geschichte im Neunzehnten Jahrhundert* forholdet således:

“Darum wirkten seine Ideen [Hegels] mittelbar oder unmittelbar auch auf solche Historiker, welche die Geschichtskonstruktionen des Philosophen verabscheuten. Was unvergänglich war in Hegels Geschichts-philosophie, lebte in Rankes Werken fort, auch Droysen und viele anderen der jüngere Historiker erweiterten ihre Gesichtskreis in Hegels Schule.”⁶

Så den tysk-amerikanske historiker Georg G. Iggers har ret, når han i sin bog *Deutsche Geschichtswissenschaft* om de preussiske historikere skriver: “Keiner der erwähnten Historiker war Hegelianer”.⁷ Og Droysen ville nok også være enig med den danske historiker Johnny Leisner, der i sin bog om *Europas historie i det 19. årh.* skriver:

“Der bliver derfor noget mekanisk over Hegels historieopfattelse, individet, også den store historiske personlighed, mister sin egenværdi, han reduceres til at blive 'ein Vehikel des Weltgeistes', og den hegelske fornuft bliver, hvad hans kritikere rammende har benævnt 'ein Direktor der Marionetten’”.⁸

De næste ti år fortsatte Droysen med at være optaget af antikken. Omfanget af hans udgivelser er imponerende, især når man tænker på, at han samtidig underviste tyve timer om ugen på Gymnasium zum Grauen Kloster – her kunne han faktisk have været lærer for Otto von Bismarck, der gik på gymnasiet fra 1830-32, hvad man dog ikke må håbe, idet Bismarck-historikeren Ernst Engelberg i sin Bismarck-biografi fra

4. Southard, *Droysen and The Prussian School* p. 13.

5. Droysen, *Briefwechsel* Bd. 1 p.33

6. Treitschke, *Deutsche Geschichte im Neunzehnten Jahrhundert* p. 702.

7. Iggers, *Deutsche Geschichtswissenschaft* p. 38.

8. Leisner, *Europas historie* p. 82.

1985 skriver: “Das Griechische schob er auch gerne von sich und bezeichente es später als unnötig.”⁹ Og ikke nok med at undervise tyve timer i gymnasiet. Droysen habiliterede også i 1833 og holdt derefter to gange om ugen forelæsninger af fem timers varighed. Fra 1835 blev han ‘ekstraordinær professor’ i klassisk filologi og antikkens historie – dog uden løn! Alligevel fik han i de kommende år tid til at udgive de bøger om antikkens historie, som skal behandles her.

Den første bog var en oversættelse af Aischylos – *Des Aischylos Werke* – der kom i Berlin i 1832. Droysen har ikke blot oversat tragedierne, men har også – og det er i denne sammenhæng det vigtige – skrevet indledninger til stykkerne. Han mener nemlig, at læserne ikke ville forstå Aischylos’ stykker, hvis de ikke kendte den historiske sammenhæng. Derfor skildrer han i indledningen de athenske forfatningsreformer under Kleistenes og Perserkrigene, hvor Aischylos skal have været med både ved Marathon i 490 og ved Salamis i 480.¹⁰

I sin indledning til *Perserne* understreger Droysen, at det var atthenernes sejr i 480/79, der gav Athen ret til at træde i spidsen for den græske verden. Her skal man huske, at bogen kommer i 1832 – 17 år efter Napoleons endelige nederlag ved Waterloo. Så mon ikke en del læsere har set parallellen – selv om Droysen her første gang ikke skriver det så tydeligt: Perserne når jo helt til Athen – som Napoleon den 27.okt. 1806 var marcheret ind i Berlin – men Preussen stiller sig i 1813 i spidsen for kampen mod Napoleon – og befrier i 1813/14 hele ‘Tyskland’. Så som Athen i de følgende årtier stiller sig i spidsen for de græske verden, burde Preussen benytte tiden til at stille sig i spidsen for det splittede Tyskland.¹¹ Og man er jo stadig i en omvæltningernes tid – planerne om at sætte alt i stå i 1815 og lade alle ideerne fra den franske revolution forsvinde, var jo ikke lykkedes – med ‘Julirevolutionen’ i Paris i 1830 står det klar, at det system, stormagterne havde lavet i 1815, ikke holdt – og i Preussen havde man både den belgiske og den polske revolution meget tæt på.

Året efter Aischylos kommer så i 1833 *Geschichte Alexanders des Grossen* og allerede i 1. bogs 1. kap. ser vi, at Droysen kan have sin egen tid i baghovedet:

9. Engelberg, *Bismarck – Urpreusse und Reichsgründer* p. 104.

10. Foss, *Den græske tragedie* p. 34.

11. Nippel, *Johann Gustav Droysen* pp. 22-3; Southard, *Droysen and The Prussian School* p. 19.

“Den alten Kulturvölkern Asiens gegenüber sind die Hellenen ein junges Volk; erst allmählich haben sich sprachverwandte Stämme in diesem Namen zusammengefunden; das glückliche Schaffen einer nationalen, das vergebliche Suchen einer politischen Einheit ist ihre Geschichte.”¹²

“Den forgæves søgen efter politisk enhed” – præcist dette var jo i 1833 situationen i Det tyske Forbund. De tysksprogede stammer havde fundet sammen – først i Det tysk-Romerske Rige fra middelalderen til 1806, så fra 1815 i Det tyske Forbund. Det er dog et stort spørgsmål, om man havde fundet sammen i en “national enhed” – mange bayere og saksere ville nok stadig på dette tidspunkt højst have en bayersk eller saksisk nationalfølelse – og den politiske enhed – den havde man søgt forgæves – hvis man da overhovedet havde søgt den.

Men kampen for den nationale enhed var faktisk, mens Droysen skrev om Alexander, blevet markeret på slottet Hambach. Allerede i oktober 1817 havde tyske studenter på Wartburg holdt fest for at mindes 300-året for reformationen – men også 4-året for ‘folkeslaget ved Leipzig’. Og nu i 1832 samledes igen tyske studenter til ‘Das Hambacher Fest’ under mottoet “Deutschlands Wiedergeburt in Einheit und Freiheit”, syngende “Hinauf, Patrioten, zum Schloss, zum Schloss! Hoch flattern die deutschen Farben.”¹³ Og allerede Aristoteles havde jo ifølge Droysen sagt: “Die Hellenen könnten die Welt beherrschen, wenn sie zu einem Staat vereinigt wären.”¹⁴ Men – hvem skulle skabe denne enhed – det skulle Philipp af Makedonien!

Det var som bekendt ikke alle grækere enige i – mest kendt er Demosthenes, der sågar påstod, at Philipp hverken var græker, eller i familie med grækerne. Nej, han hørte til barbarerne.¹⁵ Men Droysen er ikke just nogen tilhænger af Demosthenes, hvad han den 27. febr. 1834 forklarer i et brev til Friedrich Gottlieb Welcker, klassisk filolog i Bonn:

“Sie wissen, wie von Herzen ich ein Freund der Freiheit bin, aber jener entarteten Freiheit der mazedonischen Zeit kann ich nicht das Wort reden, und es scheint mir nicht wohl getan, dass in der Regel die Altertumsforscher für Demosthenes gegen Philipp, um nicht von Alexander zu sprechen, Partei nehmen; es ist, als wollte man sich gegen Friedrich den Grossen für das Heilige Römische Reich in alter Form interessieren. Ich habe Partei genommen für den geschichtlichen Fort-

12. Droysen, *Geschichte Alexanders* p. 3.

13. Venohr, *Dokumente Deutschen Daseins* pp. 140-1.

14. Droysen, *Geschichte Alexanders* p. 34.

15. Droysen, *Geschichte Alexanders* p. 51.

schritt, und die mazedonische Monarchie ist eine höhere Gestalt der Freiheit gewesen als die Demokratie Athens, die zu jener Zeit auf einem Schemen, eine Phrase reduziert war.¹⁶

Dette brev er interessant af flere grunde: Droysen tager klart parti – og han tager parti for ‘fremskridtet’ – og da Philipp og Alexander repræsenterer den næste fase i historien – så har de ‘retten’ på deres side. Men hans kommentar til ‘friheden’ er også spændende. Det ligger dog uden for rammerne af denne artikel at komme ind på Droysens frihedsbegreb – hvor der sker en afgørende ændring, fra han er med i det slesvig-holstenske oprør i marts 1848, til han sidder med i den forfatningsgivende Nationalforsamling i Frankfurt 1848/49 og frem til han i 1860’erne bliver en klar støtte for Bismarcks tyske politik.¹⁷

Kritikken af Demosthenes viser, at Droysen står i skarp opposition til den netop afdøde preussiske historiker Barthold Georg Niebuhr (1776-1831). Niebuhr havde i 1805 offentliggjort en tysk oversættelse af Demosthenes’ *1. tale mod Filipp* – som en opfordring til modstand mod Napoleon.¹⁸ Og i sine forelæsninger ved universitetet i Bonn fra 1825, havde Niebuhr udtalt sig særdeles kritisk om Alexander – og selvom disse forelæsninger først blev udgivet 1847-51 på grundlag af tilhørernes notater, har Droysen uden tvivl kendt til Niebuhrs synspunkter.

Det er også værd at lægge mærke til, at det er det makedonske monarki, der for Droysen repræsenterer en højere form for frihed – og har en national mission: at samle den græske verden. Parallellen til Preussen falder klart i øjnene – og de følgende mange år ser Droysen sin mission i, at gøre de preussiske konger og regeringer opmærksom på dette! Droysen kan så glæde sig over det næste skridt mod et nærmere tysk samarbejde. Allerede i 1818 var de indre toldskranker i Preussen blevet ophævet, og nu i 1834 var Preussen initiativtager til oprettelsen af Der deutsche Zollverein – et tysk toldforbund, der øgede frihandelsområdet, så der allerede ti år efter var 28 medlemslande – ud af de 39 tyske stater. Dette øgede klart Preussens rolle i Det tyske Forbund, for Østrig kunne ikke være med i Toldforbundet.

Droysen havde sluttet sit værk om Alexander den Store med en hyldest til den nye ‘verdensenhed’:

16. Droysen, *Briefwechsel* I p. 59.

17. Se hertil bl.a Nippel, *Johann Gustav Droysen* kap. 3; Southard, *Droysen and The Prussian School* kap. 5 og 6.

18. Nippel, *Johann Gustav Droysen* p. 29; og Nippel i Ries, *Facetten eines Historikers* p. 202.

“So darf man den Hellenismus mit Recht die erste Welteinheit nennen; Während das Achaimenidenreich nichts als ein äusserliches Aggregat von Ländermassen war, deren Bevölkerung nur die gleiche Knechtschaft miteinander gemein hatten, blieb in den Ländern des Hellenismus, selbst als sie zu verschiedenen Reichen zerfielen, die höhere Einheit der Bildung, des Geschmacks, der Mode, oder wie man sonst dieses stets wechselnde Niveau der menschlichen Gesellschaft nennen will.”¹⁹

Dette er så baggrunden for, at Droysen – trods en voldsom kritik af Alexanderbogen – straks kastede sig over et nyt projekt: Hellenismen!

Kritikken af Alexanderbogen kommer fra to grupper: På denne tid herskede i den akademiske verden en strid mellem to grupper af klassiske filologer: Ovenfor er nævnt Droysens lærer August Böckh – grundlæggeren af den moderne, historisk orienterede klassiske filologi. Men Böcks gruppe – ‘sagfilologerne’ – lå i strid med det, Wilfried Nibbel kalder ‘ordfilologerne’. Og ‘ordfilologerne’ faldt over bogen, fordi den jo mere var historiebog end en sproglig analyse af de græske kilder. Og denne analyse manglede historikerne også; vi er i begyndelsen af den moderne kildekritik – Leopold von Ranke har i 1824 udgivet sit værk *Zur Kritik neuerer Geschichtsschreiber*, hvor han argumenterer for, at enhver beretning om fortiden vil være præget af sin ophavsmand, og Ranke lægger vægt på, at historikeren ikke skal bedømme og belære, men blot vise “wie es eigentlich gewesen”.²⁰ Og flere anmeldere kritiserede Droysens kildebrug – en kritik, han delvis imødekommer, da en ny udgave kom i 1877 – som første bind af nyudgaven af *Geschichte des Hellenismus*.²¹

Droysen gik dog ikke straks videre med Hellenismen – han fulgte også op på udgivelsen af Aischylos ved gå i gang med at oversætte Aristophanes’ værker, og allerede to år efter Alexander-bogen kom i 1835 første af de i alt tre bind af *Des Aristophanes Werke*. Som artiklen her i høj grad er inspireret af mange års arbejde på Helsingør Gymnasium med Damsgaard-Madsens *Alexander den Store og hans verden*, er det også Damsgaard-Madsens første kildehefte *Det athenske Demokrati* fra 1970, der henledte min opmærksom på Aristophanes som historisk kilde. Damsgaard-Madsen bringer

19. Droysen, *Geschichte Alexanders* p. 442.

20. Om Ranke se bl.a. Iggers, *Deutsche Geschichtswissenschaft* kap. 4; Leisner, *Europas historie* pp. 142-3 – om Droysens forhold til Ranke også Hjelholt, *Johann Gustav Droysen* p. 581.

21. Se forordet til Droysen, *Geschichte Alexanders* p. XVI; se også Nippel, *Johann Gustav Droysen* pp. 32-3 og Østergård, *Akropolis Persepolis* pp. 11-2.

nemlig som en af kilderne til årsagerne til Den Peloponnesiske Krig et uddrag af *Acharnerne*, idet han i sin gennemgang af kilderne skriver:

“Når [Aristophanes] i sine komedier behandler samtidens historiske begivenheder, sker det oftest i en grovkornet og fordrejet form, men ikke sjældent kommer folkelige synspunkter frem, der ikke altid har fundet plads til andre forfatteres værker.”²²

Droysen bruger igen som ved sin Aischylos-oversættelse både sin filologiske og sin historiske viden – men igen også sin optagethed af samtidens historie. Han er selvfølgelig stærkt påvirket af sit arbejde de foregående år med Alexander den Store – den periode, vi nu hører om i Aristophanes’ komedier, er ‘nedgangstiden’ – Athen har ikke fuldført sin opgave og samlet grækerne under sig. Droysen vakte noget opsigt ved at rose Kleon, som ellers hos både Aristophanes og Thukydides skildres meget negativt – og også Alkibiades gøres til helt:

“Wäre Alkibiades siegreich aus Sicilien zurückgekehrt, er wäre fähig gewesen, auf Grund seiner persönlichen Grösse, der Ergebenheit seines Heeres und der Hingebung der Bundesgenossen eine Herrschaft in Athen zu gründen, der Sparta und ganz Griechenland sich hätten beugen müssen.”²³

Samtidig med, at Droysen arbejdede videre med Aristophanes – de to sidste bind kom i 1837 og 1838 – udkom i 1836 opfølgningen på hans bog om Alexander den Store, første bind af Hellenisme-bogen: *Geschichte des Hellenismus. Bd.1: Geschichte der Nachfolger Alexanders*. Også nu kom der kritik fra flere sider: Først og fremmest mangler der en kritisk stillingtagen til kilderne. Som man vil vide, er kilderne til Alexander og tiden efter ham temmelig sene – det drejer sig om Diodors *Verdenshistorie* fra midten af det 1. årh. f.Kr., romerne Curtius Rufus’ *Alexander den Stores historie* fra det 1. årh., og Arrians *Alexanders Tog* fra det 2. årh. e.Kr. og endelig grækeren Plutarch, der dels har skrevet et mindre værk kaldet *Om Alexanders held eller dygtighed*, dels i sine *Sammenlignede levnedberetninger* har skrevet om Alexander og Cæsar. Men hvor vi i dag begynder med en præsentation af kilderne – også i et gymnasiekildehefte²⁴ – mangler Droysen i høj grad disse overvejelser – hvad Ranke og hans elever selvfølgelig straks gjorde opmærksom på. Det blev også kritiseret, at Droysen ikke klart havde defineret, hvad Hellenismen egentlig er. Det fremgår af det første kapitel, at Droysen ikke er i tvivl: Alexander fortjener i høj grad tilnavnet ‘den Store’. Og så fortsætter han:

22. Damsgaard-Madsen, *Det athenske demokrati* sp. 63 og sp.168ff.

23. Droysen, *Aristophanes II* p. 287.

24. Se Damsgaard-Madsen, *Alexander den Store* pp. 30-36.

“Man kann zweifeln, ob die Kühnheit dessen, was er gewollt und mit nie versagendem Glück ausgeführt hat, oder die Mittel, mit denen er seinem Werk Dauer zu geben gedachte, und deren Wirkungen, die es Jahrhunderte überdauert haben, staunenswürdiger sind.”²⁵

Men hvad er disse følger, som blev bevaret i de følgende århundreder? Droysen selv mener, at det er “die Verschmelzung des hellenischen Wesens mit dem der Völker Asiens, die Schaffung eines neuen west-östliches Kulturlebens, die Einheit der geschichtlichen Welt i der hellenistischen Bildung.”²⁶ Men flere kritikere mente, at Droysen burde have været mere præcis i sin definition – når nu ‘Hellenismen’ var hovedsagen – jvf. bogens titel.²⁷ Kritikken har uden tvivl påvirket Droysen. Men han må også have tænkt over omfangen af det, han havde givet sig i kast med. Bogen var på 682 sider – og han var nået frem til år 277 f.Kr.! Hvis formålet var at vise, hvordan Hellenismen havde skabt baggrunden for kristendommens komme og udbredelse, så var der lang vej igen. Droysen foreslog derfor forlæggeren Perthes, at der skulle udgives en 30-40 bind stor *Staatengeschichte des Altertums*, skrevet af forskellige forfattere, som Droysen selv skulle være redaktør af og hvori hans bøger om Hellenismen kunne indgå.

Men dette blev ikke til noget – året 1840 betød en omvæltning – både for Preussen og for Droysen. I 1840 døde kong Friedrich Wilhelm III, der havde været konge siden 1797 og både efter Freden i Tilsit i 1807 havde set sit rige kraftigt reduceret, men også samtidig benyttet dette nederlag til at iværksætte de store reformer, som i årene 1807-1820 var med til at modernisere både stat og samfund i Preussen. Men moderniseringen havde haft sine grænser – der var ikke kommet de politiske reformer, mange havde håbet på. Nu efterfulgtes han i 1840 af sønnen Friedrich Wilhelm IV – ‘Romantikereren på tronen’ – som foreløbig fastholdt faderens linje: ingen forfatning i Preussen.

Og Droysen? Han var i mellemtiden havnet uden for Preussens grænser! I 1839 var Droysen blevet opfordret til at overtage et professorat i historie ved Kiels Universitet, og da der stadig ikke trods mange ansøgninger syntes at vise sig mulighed for, at Droysen kunne få en fast, lønnet stilling i Berlin, sagde han sidst på året ja til opfordringen, og i januar 1840 kom den officielle udnævnelse fra Hertugen, Kong Christian VIII af Danmark. Bag ønsket om at få Droysen til Kiel stod først og fremmest den klassiske filolog Gregor Wilhelm Nitzsch – og i et brev fra Nitzsch til Droysen fra nytårs-

25. Droysen, *Geschichte des Hellenismus* Bd. 2 (oprindeligt bind 1) p. 3.

26. Droysen, *Geschichte des Hellenismus* Bd. 2 (oprindeligt bind 1) p. 443.

27. Nippel, *Johann Gustav Droysen* pp. 31-4.

aften 1839 mærker man hans bekymring over, at Droysen stadig tøver: “Im Hinüberblick in das neue Jahr, was rufe ich da? Gewiss, meine Eiresione ruft mir den Professor Droysen zum Kollegen herbei; aber er wird ja doch nicht kommen.”²⁸ To uger efter sender han den stadig mere indstændige bøn “uns recht bald eine Antwort zu geben”²⁹ og endelig efter to uger jubelen: “Heute, mit diesen Zeilen zugleich, geht König Christians Berufung durch den Herrn Kurator an Sie ab, nun doch uns gewonnener, werthe-ster Herr Kollege!”³⁰

Det spændende er dette med, at Droysen nu bliver professor i historie. Faget historie fandtes faktisk ikke i Kiel – og nu udnævnes den anden professor i faget. Efter at Fridrich Christoph Dahlmann i 1829 var flyttet til Göttingen, var juristen Andreas Michelsen blevet den nye professor i historie, men han havde koncentreret sig om den romerske historie, og ifølge universitetets kurator manglede man en lærer til at tage sig af den øvrige historie – hvad der her først og fremmest skal forstås som antikkens historie.³¹ Det kan – med henblik på den senere udvikling – synes ironisk, at der gennem Danske Kancelli blev udfærdiget et ‘naturalisationspatent’ for Droysen, hvorved han fik dansk indfødsret – dette var nødvendigt efter indfødsretsloven fra 1776. Den danske historiker Holger Hjelholt skriver i den forbindelse i en artikel i *Historisk Tidsskrift* fra 1941:

“[Indfødsretsloven] gjorde det ikke umuligt for den unge Preusser Johann Gustav Droysen, at han kunne vie sine Kræfter til at tjene sit nye Fædreland, der modtog ham med en vellønnet Universitetsstilling, ja den hindrede ham ikke engang i, at han et Tiaar igennem brugte sin voldsomme Lidenskab og sine rige Evner for at bidrage til at sprænge den Stat i Stykker, i hvis Tjeneste han var traadt.”³²

Det ligger uden for rammerne af dette bidrag at komme ind på hele dette kapitel: Der kan læses mere herom i Holger Hjerholts artikel og i biografierne om Droysen – hvor det dog igen bliver tydeligt, at spørgsmålet om Slesvig og Holsten ikke er helt nemt for en udlænding at forstå. I Robert Southards værk om *Droysen and The Prussian School of History* fra 1995 er der således flere graverende misforståelser. Men for en dansk historiker er det selvfølgelig interessant, at Droysen i et brev til sin forlægger

28. Droysen, *Briefwechsel* Bd. 1 p. 161.

29. Droysen, *Briefwechsel* Bd. 1 p. 162.

30. Droysen, *Briefwechsel* Bd. 1 p.162.

31. Nippel, *Johann Gustav Droysen* pp. 40f.

32. Hjelholt, *Johann Gustav Droysen* p. 583.

Friedrich Perthes fra den 5. april omtaler den nye danske konge, Christian VIII meget positivt:

“Dazu kommet nun das neue mit so glänzenden Hoffnungen begrüßte Königthum Christians, von dessen Einsicht und Trefflichkeit auch in Berlin vieles bekannt geworden ist.”³³

I brevet til Perthes kommer han også ind på sine planer med hensyn til antikkens historie: Han er blevet bedt om at lave en ny udgave af Aischylos, men det, han selv helst vil, er at udsende en ny udgave af Alexander-bogen. Perthes synes dog mest interesseret i det næste bind af ‘Hellenismen’: I et brev fra januar 1841 kommer han med det, han selv kalder en almindelig forlæggerbetragtning: “Suchen Sie möglichst zu kürzen, um dass das Band nicht zu stark werde und nicht zu teuer.”³⁴ Den 30. oktober året efter har Perthes modtaget manuskriptet og er straks gået i gang med trykningen. Bindet udkom i 1843 med undertitlen *Geschichte der Bildung des hellenistischen Staatensystems*. Det fremgår klart allerede af første kapitel, at Droysen stadig er stærkt præget af en kristen historieopfattelse: Hele den periode, han her skildrer, er kun et trin på vejen mod forestillingen om én menneskehed “die alle Völker unfasst, des e i n e n Reiches, das nicht von dieser Welt ist, - jener Vorstellung, der erst in der Erscheinung des Heilandes gewinnt! Das ist der Punkt, zu dem hin die Entwicklung der alten, der heidischen Welt strebt, von dem aus ihre Geschichte begriffen werden muss.”³⁵ Bindet når kun frem til år 221 f.Kr. Året er vigtigt for forholdet mellem Ptolemæer og Seleukider (jf. Gorm Tortzens opdeling af Ptolemæerriget historie i *I gudekongens land*³⁶). Men for Droysen er der også en anden grund til at sætte et skel her: Igen er den græske splittelse åbenbar, og igen kan Droysen drage paralleller: “Es wäre für Griechenland ein Glück gewesen, wenn Philipp und Alexander es völlig zu einem Staate mit Makedonien zu verschmelzen vermocht hätten.”³⁷

33. Droysen, *Briefwechsel* Bd. 1 p. 170 – jf. akademikernes adresse til Christian VIII ved tronskiftet den 3. dec. 1839 – udfærdiget af Orla Lehmann.

34. Droysen, *Briefwechsel* Bd. 1 p. 185.

35. Droysen, *Geschichte des Hellenismus* Bd. 3 p. 6.

36. Tortzen, *Gudekongens land* p. 23.

37. Droysen, *Geschichte des Hellenismus* Bd. 3 p. 403.

“Wie das zerrissene Deutschland zwischen Frankreich und Rusland, so stand zu Antigonos’ Zeit das zerrissene Griechentum zwischen Ägypten und Rom; und Antigonos ahnte dieselbe drohende Gefahr, von der unser Vaterland sich ohne Schutz und Halt fühlt, solange es nicht aus einer nur ‘völkerrechtlichen’ Einigung zu einer wahrhaften Nationalen gelangt.”³⁸

Denne perspektivering ligger bag det skift, der fra nu af sker i Droysens videnskabelige og politiske karriere. Han forklarer det selv i et brev fra 15. februar 1843 til sin gamle studiekammerat Albert Heydemann, der var gymnasielærer i Berlin:

”Seit ich meine zweiten Teil Hellenismus beendet und unter der Presse habe, beginne ich meine weitangelegten Vorbereitungen zur Politik, d.h. ich will womöglich im nächsten Winter Politik lesen und brenne vor Begierde darauf.”³⁹

Droysen tager straks fat: Allerede i vintersemestret 1842/43 havde han holdt forelæsninger om Frihedskrigene, startende med den amerikanske revolution og sluttede med ‘befrielseskrigene’ mod Napoleon frem til 1815. I august 1843 fejrede man i hele Det tyske Forbund Verdun-traktaten fra 843, hvor Karl den Stores rige blev delt i Det østfrankiske Rige under Ludvig der Deutsche og Det vestfranske Rige under Karl II den Skallede. Også på Christan-Albrecht Universitet i Kiel markerede man dagen som en slags tusind-års-jublæum for ‘Det tyske Rige’, og Droysen holdt festtalen.

Året efter er Droysen forfatter af den såkaldte Kiel-adresse, hvor 99 ‘slesvig-holstenerne’ protesterede mod Roskilde Stænderforsamlings ønske om, at Christian VIII straks skulle udstede en officiel bekendtgørelse om, at den danske helstat udgjorde ét samlet rige, hvor Kongelovens bestemmelser om arvefølge ville være gældende for alle dele. Droysen efterlyser de næste år igen og igen den preussiske konges indgriben til fordel for ‘slesvig-holstenerne’, han er med i oprøret i marts 1848 og bliver senere medlem af nationalforsamlingen 1848/49 i Frankfurt – hvor drømmen brister, da Friedrich Wilhelm IV siger nej til den tyske kejserkrone. Så går Droysen i gang med at skrive Preussens historie – *Geschichte der preussischen Politik* – hvor han via historien prøver at vise, hvad Preussens opgave i Tyskland var. Men først med Bismarcks udnævnelse til ministerpræsident i 1862 kommer der en preusser, der forstår Preussens tyske ‘kaldelse’!

otto.ruehl@post.tele.dk

38. Droysen, *Geschichte des Hellenismus* Bd. 3 pp. 403-4.

39. Droysen, *Briefwechsel* Bd. 1 p. 321.

Bibliografi

- Damsgaard-Madsen, A. *Alexander den Store og hans verden*. Historiske kilder. Gyldendal (København 1977).
- Damsgaard-Madsen, A. *Det athenske demokrati*. Gjellerups Verdenshistorie. 1. udg. 5. oplag, Jul. Gjellerups Forlag (København 1977).
- Droysen, J.G. *Briefwechsel*. Hrsg. von Rudolf Hübner. Bind 1-2. DVA (Stuttgart, Berlin og Leipzig 1929).
- Droysen, J.G. *Des Aristophanes Werke*. 3 bind (Berlin 1835, 1837 og 1838).
- Droysen, J.G. *Geschichte des Hellenismus Band 1: Geschichte Alexanders des Grossen*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft (Darmstadt 1998).
- Droysen, J.G. *Geschichte des Hellenismus. 2. + 3. Band*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft (Darmstadt 1998).
- Engelberg, E., *Bismarck. Urpreusse und Reichsgründer*. Siedler Verlag (Berlin 1985).
- Foss, O. *Den græske tragedie*. Berlingske Leksikonbibliotek (København 1976).
- Hjelholt, H. "Johann Gustav Droysen og hans deltagelse i den slesvig-holstenske bevægelse. Nogle betragtninger," *Historisk Tidsskrift* 11. Række, bd. 1 (1944) 581-601.
- Iggers, G.G. *Deutsche Geschichtswissenschaft. Eine Kritik der traditionellen Geschichtsauffassung von Herder bis zur Gegenwart*. Dtv (München 1971).
- Leisner, J. *Europas historie i det 19. århundrede bd. 1*. Paludans fiol-bibliotek (København 1967).
- Nippel, W. *Johann Gustav Droysen. Ein Leben zwischen Wissenschaft und Politik*. C.H.Beck Verlag (München 2008).
- von Ranke, L. *Alexander der Grosse. Aufstieg und Untergang der Mazedonischen Weltmacht*. Verlag Die Heimbücherei (Berlin 1942).
- Ries, K. (ed.), *Johann Gustav Droysen. Facetten eines Historikers*. Franz Steiner Verlag (Stuttgart 2010).
- Rühl, O. "Bismarck: 'Kernen' i den tyske 'Reichsgründungslitteratur,'" *Historisk Tidsskrift* 77 (1977) 143-63.
- Southard, R. *Droysen and The Prussian School of History*. The University Press of Kentucky (Lexington, KY 1995).
- Tortzen, G. *I gudekongens land. Tekster og billeder fra det hellenistiske Ægypten*. Gyldendal uddannelse (København 1999).
- von Treitsche, H. *Deutsche Geschichte im Neunzehnten Jahrhundert. Dritter Teil. Bis zur Julirevolution*. Herdel Verlag zu Leipzig (Leipzig 1927).
- Venohr W. *Dokumente Deutschen Daseins 1445-1945. 500 Jahre deutsche Geschichte*. Athenäum (Bodenheim 1980).
- Østergård, U. *Akropolis Persepolis tur/retur. Hellenismeforskningen mellem orientalisme, hellenisme, imperialisme og afkolonisering*. Hellenismestudier 4. Århus Universitetsforlag (Aarhus 1991).